

Լ.Միրիջանյանի անվան հ.155 հիմնական դպրոց

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Նախագծային տեխնոլոգիան որպես քիմիայի ուսուցման
արդյունավետության բարձրացման միջոց «Ձրի համամուլարակային
հիմնախնդիրը» թեմայի օրինակով

Ուսուցիչ՝ Գայանե Վարդանյան

Ղեկավար՝ Լ.Ա.Սահակյան

Երևան 2022

Բովանդակություն

Նախագծային մեթոդի կիրառումը	3
Ջուր.....	5
Ջուրը կյանքի հիմքն է.....	9
Քաղցրահամ ջրի հասանելորակային հիմնախնդիրը.....	11
Քաղցրահամ ջրի պաշարները Հայաստանում.....	16
Եզրակացություն.....	19
Գրականության ցանկ.....	20

Նախագծային աշխատանքի նպատակը և հետազոտական հարցը

- Ուսումնասիրել քաղցրահամ ջրի հիմնախնդիրը՝ որպես համամարդկային նշանակության հարց:
- Ինչպիսի՞ն է քաղցրահամ ջրի պաշարները Հայաստանում:
- Բացահայտել քաղցրահամ ջրին սպառնացող վտանգները:
- Խնայողաբար օգտագործել քաղցրահամ ջուրը:

Վերջնարդյունքները

Աշակերտները կկարողանան

- Համադրել ջուր և կյանք հասկացությունները
- Ըմբռնել խմելու ջրի պահպանման և խնայողության անհրաժեշտությունը
- Առաջարկել մեթոդներ ջրային հոսքերի կարգավորման ու ջրի պաշարներ ամբարելու համար
  - Կատարել եզրահանգումներ՝ ելնելով սեփական դիտարկումներից:

Նախագծային մեթոդի կիրառումը քիմիայի դասերին

Կրթական համակարգում տեղի ունեցող փոփոխությունները սովորողից պահանջում են նոր մտածելակերպ. ընկալում, համագործակցային կարողություններ, նոր կոմպետենցիաներ, հմտություններ:

Այս պայմաններում կարևոր է, որ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունը, որտեղ կայանում է անձի կրթական ու դաստիարակչական առանցքային գործընթացը, նույնպես քայլի ժամանակի մարտահրավերներին համընթաց՝ բավարարելով կրթական համակարգի արդիականացման առաջնային շահակիցների՝ սովորողների կրթական կարիքները:

Այս համատեքստում կարևոր բաղադրիչ է նաև ուսումնական գործընթացի ընթացքում նորարարական բաղադրիչների, ուսումնամանկավարժական մեթոդների, հնարների կիրառումը, որոնցից է նաև նախագծային ուսուցումը: Նախագծային ուսուցումն իրենից ենթադրում է դիդակտիկ համակարգ, իսկ նախագծային մեթոդն այդ համակարգի բաղադրիչն է, մանկավարժական տեխնոլոգիա, որը ներառում է ոչ միայն գիտելիքների ինտեգրում, այլև գիտելիքների կիրառում, նորերի ձեռքբերում:

Նախագծային ուսուցումը ուսումնաճանաչողական և համատեղ աշխատանքի կազմակերպման ձև է, որում ներգրավված են դասավանդողներն ու ուսումնառուները, կարող է հարմարեցվել տարբեր միջավայրերի և նպատակների: Այն առավել արդյունավետ է, երբ դուրս է գալիս «դասարանային» և դպրոցական մակարդակից և գնում է դեպի համայնք¹:

Ուսուցման այս եղանակի ընթացքում ուսուցչի մասնակցությունը սահմանափակվում է մշակողի, համակարգողի, փորձագետի, խորհրդատուի դերով: Այստեղից կարելի է եզրահանգել, որ նախագծային մեթոդի հիմնական նպատակներից է սովորողի սովորել սովորելու կարողունակության զարգացումը, որն իրենից ենթադրում է, որ սովորողներն ինքնուրույն և մյուսների հետ համատեղ արդյունավետ սովորում և աշխատում են կյանքի տարբեր իրավիճակներում: Նրանք ճանաչում են իմացածի և

¹. Ա. Շագաֆյան Նախագծային ուսուցում, (Կրթություն ամենուր և բոլորին):

չիմացածի սահմանները: Սովորողները ինքնակազմակերպվում են և ձևավորում են ժամանակի արդյունավետ կառավարման հմտություն: Նրանք կարողանում են գնահատել սեփական և մյուսների ֆիզիկական ու հոգեբանական հնարավորությունները, սովորում են աշխատել ծանրաբեռնվածության պայմաններում:

Սովորելու ընթացքում աշակերտները ձևավորում են իրողությունները քննադատաբար և բազմակողմանի ուսումնասիրելու, վերլուծելու, ինչպես նաև ստեղծագործական ու նորարար մոտեցումներ կիրառելու ունակություններ: Սովորողները ձևավորում են համակարգային և ինտեգրված մտածողություն²: Նախագծային մեթոդի վերջնարդյունք կարելի է համարել՝ սովորողի ճանաչողական հմտությունների, սեփական գիտելիքներն ինքնուրույն ձևակերպելու, տեղեկատվական տարածքում կողմնորոշվելու, [քննադատական](#) և [ստեղծագործական մտածողության](#) ձևավորումն ու զարգացումը:

Իսկ ի՞նչ է տալիս սովորողներին նախաձեռնողական և սովորել սովորելու կարողունակության, ինքնուրույնության զարգացումը, որը նա ձեռք է բերում նախագծային ուսուցման շրջանակներում: Աներկբա է, որ առաջին հերթին սովորողը դառնում է ինքնավստահ, բարձրանում է վերջինիս ինքնագնահատականը, հետազոտությունների ժամանակ ձեռք է բերում մի շարք այլ կարողունակություններ ու հմտություններ, որոնք կիրառելի են կյանքում, բացի դա՝ սովորողը դուրս է գալիս տեսական գիտելիքի շրջանակից՝ հնարավորություն ունենալով գործնականում սեփական գիտելիքը կիրառելու ու ակնկալվող վերջնարդյունքը տեսնելու: Աշխատանքի ընթացքում կարևոր է նաև ուսուցչի կողմից հետադարձ կապի ապահովումն ու սովորողին ինքնանդրադարձ կատարելու հնարավորություն տալը:

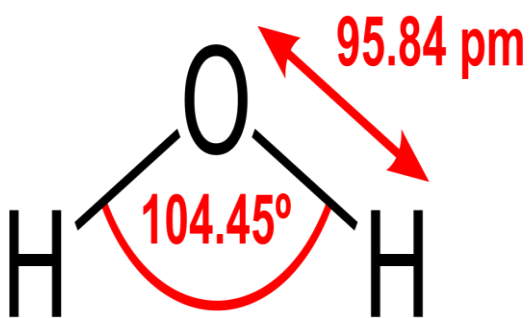
Այսպիսով, կարող ենք պնդել, որ նախագծային ուսուցումը կարող է համախմբել դպրոցականների մտավոր ներուժը, ուղղորդել նրանց հետազոտելու, նախագծելու, նոր ու անձանոթ երևույթներ բացահայտելու և ուսումնասիրելու: Հատկապես բովանդակային ու հետաքրքիր նախագծային աշխատանքներ կարելի է իրականացնել բնագիտական,

---

²<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=149788> ՀՀ կառավարություն n ր n 2 ու մ 4 փետրվարի 2021 թվականի n 136-ն ՀՀ կառավարության 2010 թվականի ապրիլի 8-ի n 439-ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին:

մասնավորապես, քիմիա առարկայի ուսումնասիրության շրջանակում թույլ տալով սովորողներին ճանաչել բնությունն ու մարդուն բնության մեջ:

ՋՈՒՐ

Ջուր, անօրգանական

միացություն, [ջրածնի օքսիդ](#), [քիմիական բանաձևը](#)՝ H_2O : Ջուրը բնության

ամենատարածված [կյուլթն](#) է, բնության մեջ հանդիպում է պինդ, հեղուկ, գազային վիճակներում: Կազմում է կենդանի օրգանիզմների բաղադրության 2/3 մասը:

Ջրի [մոլեկուլն](#) ունի անկյունային կառուցվածք՝ HOH անկյունը կազմում է 104.5° , բնեռային մոլեկուլ է: OH կապը խիստ բնեռային կապ է, որի հետևանքով ջրի մոլեկուլների միջև առաջանում է [ջրածնական կապ](#): Ջուրը լավ լուծիչ է՝ բնեռայնության շնորհիվ: Թթվածնի հիբրիդացումը sp^3 :

Ջուրը ծածկում է [Երկրի](#) մակերևույթի 2/3-ը և կենսականորեն անհրաժեշտ է կյանքի բոլոր ձևերի համար: Երկիր մոլորակի ջրի 96.5%-ը պատկանում է [օվկիանոսներին](#): Երկրի ջրի միայն 2.5%-ն է քաղցրահամ, որի 98.8%-ը սառույցներ և գրունտային ջրեր են: Ամբողջ քաղցրահամ ջրերի 0.3%-ից պակաս մասը գտնվում է [գետերում](#), [լճերում](#) և [մթնոլորտում](#), իսկ ավելի քիչ՝ 0,003 % քանակությունը գտնվում է կենդանի օրգանիզմներում:

Սովորական պայմաններում ջուրն անգույն, անհամ, անհոտ [հեղուկ](#) է, $t_{\text{հալ}}=0^{\circ}\text{C}$, $t_{\text{եռ}}=100^{\circ}\text{C}$, ամենամեծ խտությունը 4°C -ում է՝ $\rho=1$ գ/մլ: Դրանից ցածր և բարձր [ջերմաստիճաններում](#) $\rho<1$: Ջերմաստիճանից կախված խտության այս անոմալ կախվածությամբ ջուրը խիստ տարբերվում է մյուս նյութերից, որոնց [խտությունը](#) ջերմաստիճանի բարձրացումից փոքրանում է, իսկ այս դեպքում, օրինակ, [սառույցի](#) խտությունը փոքր է ջրի խտությունից, դրա համար այն լողում է ջրի վրա,

դրա շնորհիվ է ձմռանը սառույցի տակ կյանքը շարունակվում:

Ջուրն ունի ամենամեծ ջերմունակությունը, այդ պատճառով դանդաղ տաքանում է, դանդաղ սառչում: Դրա միջոցով ջրավազանները կարգավորում են մեր [մոլորակի](#) ջերմաստիճանը: Ջրի բոլոր այս անոմալ հատկությունները պայմանավորված են ջրի մոլեկուլների միջև առկա ջրածնային կապերով:

Ջրի ագրեգատային վիճակներ

- գազային՝ գոլորշի
- պինդ՝ սառույց
- հեղուկ՝ ջուր

Բնության մեջ հանդիպող տեսակներ

Բնության մեջ ջուրը հանդիպում է ամեն տեղ և ամենատարբեր տեսքերով: Ջրի տեսակները բաժանվում են ըստ նրա ֆիզիկական և քիմիական հատկանիշների, ըստ ծագման առանձնահատկությունների, կազմի կամ օգտագործման տեսակների:

➤ **Ըստ տեղումների տեսակների՝**

- ➤ անձրև
- ➤ շաղ՝ շատ բարակ անձրև
- ➤ ձյուն
- ➤ կարկուտ

• **Ըստ մթնոլորտային երևույթների՝**

- ➤ ամպեր
- ➤ մառախուղ
- ➤ մշուշ
- ➤ ցող
- ➤ եղյամ

• **Ըստ բաղադրության՝**

- **աղի ջուր**, կամ **ծովի ջուր՝** ծովերի, օվկիանոսների և որոշ լճերի (**Բալխաշ**, **Ուրմիա**) ջուրը: Խմելու համար պիտանի չէ:
- **քաղցրահամ ջուր**, գետերի և լճերի մեծ մասի (**Սևան**, **Բայկալ**) ջուրը:
- **փափուկ ջուր**, **կալցիումի** և **մագնեզիումի աղերի** ցածր պարունակություն ունեցող,

- կոշտ ջուր, կալցիումի և մագնեզիումի աղերի բարձր պարունակություն ունեցող,
- հանքային ջուր:

Ջրի մշակված տեսակներ

❖ Խմելու ջուր

- ծորակի ջուր
- շշակցված ջուր

❖ Տնտեսական ջուր

- [քլորացված ջուր](#)
- [օզոնացված ջուր](#)

❖ Իոնազերծված ջուր

- [թորած ջուր](#)
- գազավորած ջուր:

ՋՈՒՐԸ ԿՅԱՆՔԻ ՀԻՄՔՆ Է

Ջուրը մեր մոլորակի ամենաթանկ ռեսուրսն է, որի պահպանությունը կենսական նշանակություն ունի մարդկության, բուսական և կենդանական աշխարհի համար:

Կյանք գոյություն ունի միայն այնտեղ, որտեղ ջուր կա: Ջուրը կյանքի հիմքն է:

Բույսերը հողից յուրացնում են ջուրը և նրա մեջ լուծված նյութերը: Ջրի միջոցով կենդանի օրգանիզմներից հեռանում են ոչ պիտանի նյութերը:

Ջրային կենդանիները ջրի միջոցով ստանում են նաև ցամաքում գտնվող իրենց անհրաժեշտ նյութերը: Աղբյուրների, գետերի և լճերի քաղցրահամ ջրերի պաշարը կազմում է ջրոլորտի սոսկ 1/10000 մասը:

Ջրի միջոցով կարելի է պայքարել ավելորդ քաշի դեմ: Օգտագործելով խմիչքներից միայն ջուրը՝ կարելի է կտրուկ նվազեցնել մարդու ընդունելիք օրական ընդհանուր կալորիականությունը: Առաջին հերթին պատճառն այն է, որ մարդը դադարում է խմել զանազան քաղցր գազավորված եւ կալորիականություն ունեցող խմիչքներ, իսկ երկրորդ, ջրից հետո ցանկությունը կորչում է որեւէ քաղցր բան ուտելու: Ջուրը օգնում է նվազեցնել սրտի նոպայի վտանգը: Հետազոտությունների ժամանակ գիտնականները պարզել են, որ այն մարդիկ, ովքեր օրական խմում են մոտ 6 բաժակ ջուր, ավելի քիչ են ունենում սրտի նոպա, քան նրանք, ովքեր խմում են 1-2 բաժակ: Առանց ջրի մարդը շատ քիչ կարող է ապրել: Ջրի պահանջը մարդու մոտ գտնվում է երկրորդ տեղում՝ թթվածնից հետո: Առանց ուտելիքի մարդը կարող է գոյատևել մոտ 6 շաբաթ, իսկ առանց ջրի՝ 5-6 օր: Իր ողջ կյանքի ընթացքում, մարդը խմում է մոտավորապես 35 տոննա ջուր:

Ջուրը ոչ միայն կյանք է տալիս, այլև կարող է այն վերցնել: Աշխարհի հիվանդությունների 85%-ը բաժին է հասնում ջրին: Ամեն օր 25 մլն. մարդ է մեռնում այդ հիվանդություններից: Եթե մարդը կորցնում է իր մարմնի ջրի 2%-ը, նրա մոտ ուժեղ ծարավ է առաջանում: Եթե կորցրած ջրի տոկոսները հասնում է 10-ի, մարդու մոտ սկսվում է զգայապատրանք: 12% ջրի կորստից հետո մարդը չի կարող վերականգնվել առանց բժշկի օգնության: Իսկ ջրի 20% կորստի դեպքում մարդը մահանում է:

Բոլոր կենդանիների եւ բուսականության մեջ կա ջրի որոշակի քանակություն: Կենդանիների մեջ՝ 75%, ձկների մեջ՝ 75%, մեղուզանների մեջ՝ 99%, կարտոֆիլի մեջ՝ 76%, խնձորի մեջ՝ 85%, լոլիկի մեջ՝ 90%, վարունգի մեջ՝ 95%, ձմերուկի մեջ՝ 96%: Նույնիսկ մարդու մեջ կա ջրի զգալի քանակություն. երեխաների մեջ ջրի պարունակությունը կազմում է 86%, իսկ ծերերինը՝ 50%:

Ջուրը ամենասովորական եւ հասարակ նյութն է մեր մոլորակի վրա: Միեւնույն ժամանակ ջուրը իր մեջ թաքցնում է բազմաթիվ գաղտնիքներ: Մինչեւ հիմա մասնագետները շարունակում են հետազոտել այն եւ գտնել նորանոր հետաքրքիր տվյալներ:

ՔԱՂՅՐԱՀԱՄ ՋՐԻ ՀԱՄԱՄՈԼՈՐԱԿԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ջուրը մեր մոլորակի ամենաթանկ ռեսուրսն է, որի պահպանությունը կենսական նշանակություն ունի մարդկության, բուսական և կենդանական աշխարհի համար:

Ջուրը մեծ ազդեցություն ունի մարդու վրա, որպեսզի մարդ լինի արողջ պետք է օգտագործի մաքուր և որակյալ ջուր: Գիտնականները պարզել են, որ ջրի դերը մեծ է մարդու կյանքի տևողության վրա: Ըստ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության հիվանդությունների մոտ 90% - ը, անորակ ջրի օգտագործումից է: Վերջին տարիների մարդկանց խրախուսվում է օգտագործել շալցված ջուր, որը մաքրվում է: Ըստ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության տվյալների ամեն տարի ջրի պատճառով մահանում է 3.5 մլն մարդ:

Քաղցրահամ ջուրն աշխարհում աստիճանաբար ձեռք է բերում կարևոր ռազմավարական նշանակություն և միջազգային հարաբերություններում դառնում է լուրջ քաղաքական գործոն: Թեպետ այդ ռեսուրսը համարվում է վերականգնվող, բայց նրա պաշարներն արդեն դասվում են սպառվող ռեսուրսների շարքին: Երկրագնդի ջրային ռեսուրսներից անսպառ է համարվում միայն Համաշխարհային օվկիանոսը, սակայն մարդու կողմից նրա ինտենսիվ աղտոտումը կենսաբանական, քիմիական և ռադիոակտիվ նյութերով կարող է անօգտագործելի դարձնել նաև այդ կենսական միջավայրը: Քաղցրահամ ջուրը սահմանափակ է:

Մաքուր ու անվտանգ ջրի նկատմամբ մարդու կենսական պահանջը բացատրվում է ջրի բացարձակ ֆունկցիոնալ անփոխարինելիությամբ: Երկրագնդի ցամաքում ջրային պաշարները չափազանց անհավասար են բաշխված: Համաձայն որոշ գնահատականների, զարգացող երկրներում մեկ մլրդ մարդ գրկված է մաքուր ջուր օգտագործելու հնարավորությունից, իսկ աշխարհի բնակչության 20% զգում է նրա անբավարարությունը:

Ներկայումս Պարսից ծոցի արաբական երկրներում մեկ լիտր հում նավթի փոխանակումը մեկ լիտր ջրի հետ համարվում է շահավետ գործարք: Ջրի անբավարարությամբ են տառապում Հյուսիսային Աֆրիկայի, Մերձավոր արեւելքի, Ասիայի երկրները:

Ջուրը վճռորոշ սահմանափակող գործոն է դարձել Հարավային Աֆրիկայի զարգացման համար: Հսկայական քանակի ջուր է օգտագործում Եվրոպան: Առաջին հայացքից երկրագնդի քաղցրահամ ջրերի պաշարները բավարար են թվում` 2,5 %, սակայն օգտագործման համար պիտանելի ջրի քանակը կազմում է բոլոր քաղցրահամ ջրերի ընդամենը 0,0030,16 %: Բնակչության աճին զուգընթաց, մեկ շնչին հասնող ջրի չափաքանակը գնալով պակասում է:

«ՅՈՒՆԵՍԿՕ»-ի տվյալներով` աշխարհի ամենամաքուր ջուրը գտնվում է Ֆինլանդիայում: Այդ հետազոտության մեջ, որտեղ պարզվում էր բնական ամենամաքուր ջրի պաշարների երկիրը, մասնակցում էին 122 երկիր: Ի դեպ, Երկրի բնակչության 1 մլրդ.-ը ընդհանրապես չեն կարող օգտվել անվտանգ և մաքուր ջրից:

Ավելի շատ ջուր կա` օվկիանոսներում: Իրականում Երկրի ընդերքում գտնվող ջուրը 10-12 անգամ ավելի շատ է, քան օվկիանոսում: Բացի դրանից մոլորակի վրայի ջրերի մեծ

մասը խմելու համար պիտանի չէ: Կարելի է խմել միայն 3%-ը՝ մոտավորապես այսքան է մեր խմելու ջրի պաշարները: Բայց նույնիսկ այդ 3%-ի մեծ մասը մեզ անհասանելի է եւ գտնվում է սառցադաշտերում:

Համաձայն ՄԱԿի փորձագետների տվյալների, այն երկրները, որոնք օգտագործում են իրենց ջրային պաշարների 10%-ից պակաս քանակը, որեւէ դժվարության չեն հանդիպի ջրային ռեսուրսների շահագործման հետ կապված: Եթե այդ չափանիշը գերազանցում է 10-20%, ապա կանգնում են որոշակի սահմանափակումների առաջ, իսկ եթե կայուն կերպով գերազանցում է 20%, ապա սրվում է հիմնախնդիրը, որն ուղեկցվում է նրա որակի վատացմամբ: Լուրջ անբավարարություն է ստեղծվում, երբ ջրի օգտագործման ծավալները անցնում են եղած պաշարների 40%:

Միանգամայն ընդունելի է, որ 21րդ դարում խմելու ջուրը կդառնա ամենաթանկ ապրանքը **քաղցրահամ ջուրը և ոչ թե նավթը կդառնա Երկրի գլխավոր ռազմավարական ռեսուրսը:**

ՄԱԿի գեկույցում նշվում է, որ ջրի անբավարարության մշտական աճը կարող է վերածվել ավելի սուր հիմնախնդրի, քան գլոբալ տաքացումը: Ըստ որոշ կանխատեսումների, 2050 թվականին 50 երկրներում ջրի անբավարարությունից

կտառապի 3 մլրդ մարդ: Աֆրիկայում եւ Մերձավոր արեւելքում ջրի հարցն արդեն սրված է եւ պատճառ է հանդիսանում ոչ միայն հետամնացության եւ աղքատության, այլեւ քաղաքական անկայունության, էթնիկական եւ միջպետական կոնֆլիկտների: Եգիպտոսը, Սուդանը եւ Եթովպիան մշտապես թշնամանքի մեջ են Նեղոսի ջրերի համար: Այդպիսի խնդիր կա պաղեստինցիների եւ հրեաների միջեւ Հորդանանի ջրերի, Թուրքիայի եւ Իրաքի միջեւ՝ Տիգրիս գետի ջրերի, Թուրքիայի եւ Սիրիայի միջեւ՝ Եփրատի ջրերի, Հնդկաստանի եւ Բանգլադեշի միջեւ՝ Գանգես գետի հոսքի համար: Երկրագնդի վրա ջուրը հավասարաչափ բաշխված չէ: Դա է պատճառը, որ շատ երկրներ նույնիսկ խմելու ջուր չունեն: Նրան կանգնած են «ջրային» ճգնաժամի առջև:

Քաղցրահամ ջրի սակավությանը նպաստել են ոչ միայն բնական գործոններն, այլև մարդու գործունեությունը, որը հանգեցրել է ոչ միայն ջրային պաշարների կրճատման, այլև որակի վատթարացմանը: Որքան շատ է աղտոտված շրջակա միջավայրն, նույնքան աղտոտված են ջրային պաշարները: Էկոլոգիական խնդիրները փոխկապակցված են՝ ջրային գործոնի առկայությունն ուղղակիորեն կապված է նաև կենդանական աշխարհի շատ տեսակների գոյության հետ:

Այսօր աշխարհում առկա էկոլոգիական հիմնախնդիրներից ամենաշատը երևի քաղցրահամ ջրի հիմնախնդիրն է: Ողջ աշխարհում քաղցրահամ ջրի պակաս է զգացվում գրեթե բոլոր երկրներում: Բայց ոչ մի քայլ չի ձեռնարկվում ջրի պաշարները խնայելու համար:

Ինչ է պետք անել ....

- Կարծում եմ լավ կլինի պարզապես օգտվել ջրի հատկություններից:

Օրինակ՝ ինքնամաքրման: Երբ ջուրը բնության մեջ շրջապտույտ է կատարում, նաև ինքնամաքրվում է ու ինչ-որ աշխատանքներից հետո պիտանի կլինի նաև օգտագործման:

- Բնական ջրի միջոցով աշխատող էլեկտրակայանների կառուցումն ու շահագործումը: Էներգիա ստանալ ոչ թե միայն ջրի միջոցով, նաև այլ միջոցներով՝ արևից, քամուց, Էներգալիրներից(չնայած դրանք էլ են սպառվող):
- Ինչևէ, եթե ամեն մարդ ինչայի ջուրը ինչ-որ չափով, վերջում ամեն մեկի ինչայաց մի փոքր ջրի քանակությունը միացնելով իրար կստացվի ահռելի քանակություն, որն էլ կգումարվի քաղցրահամ ջրի պաշարներին ու պիտանի կլինի օգտագործման:
- Խմելու համար գործածվող ջրամատակարարման աղբյուրը պետք է հեռու լինի աղտոտման հավանական վայրերից, իսկ ջրի մեջ լուծված հանքային և օրգանական նյութերը թույլատրելի նորմաներից ավել չեն կարող գերազանցել:
- Պակաս կարեւորություն չունեն նաև ջրում պարունակվող քիմիական բաղադրիչները՝ կալցիումը, մագնեզիումը և յոդը: Դրանք նպաստում են մարդու օրգանիզմի նորմալ կենսագործունեությանը, իսկ որոշ տարրերի ավելցուկը կարող է բացասական ազդեցություն գործել: Օրինակ, մագնեզիումի ավելցուկը հանգեցնում է քնկոտության, իսկ պակասը՝ սրտամկանի ինֆարկտի :
- Կարևորում են ջրի մաքրման կայանների ստեղծում, ջրի կրկնակի օգտագործման նպատակով:

Ահա թե ինչ աղետի առաջ ենք մենք կանգնած: Մեզանից ոչ ոք չի կարող պատկերացնել, թե դա ինչ աղետ է: Մենք դաժան ենք վարվում մեր հաջորդների հետ, որովհետև նրանց զրկում ենք ապրելու հնարավորությունից:

Ջրային ռեսուրսների պահպանումը յուրաքանչյուր պետության գերակայությունն է, ուստի հարկավոր է ստեղծել և ամրապնդել տեխնիկական հնարավորություններ, կիրառել նոր մեթոդներ ջրի աղտոտման դեմ :

ՔԱՂՑՐԱՀԱՄ ՋՐԻ ՊԱՇԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանը զբաղեցնելով 29,743 քառ. կմ տարածք՝ ունի քաղցրահամ ջրերի մեծ պաշար: Մակերևույթով հոսող ջուրը 2018 թ-ին կազմել է ընդհանուր ջրային պաշարի կեսից ավելին: Չնայած բնությունը շոյլ է գտնվել մեր նկատմամբ, այդուհանդերձ դրա պահպանության և ջրի անխնա օգտագործման հետևանքով տարեց տարի կորցնում ենք ջրի զգալի քանակություն:

Ջրի ներկայիս սպառման պայմաններում Հայաստանի ջրային ռեսուրսները բավարար են ներքին կարիքների համար: Նշենք, որ օգտագործվող ջրի մոտ 80%-ից ավելին ուղղվում է ոռոգմանը և միայն 5-6%-ն է օգտագործվում խմելու և կենցաղային նպատակներով:

Հայկական լեռնաշխարհում գտնվող **Մեանա լիճը** հայտնի է իր քաղցրահամ ջրերով, բայց այն հիմնախնդիրները, որոնք հանգիստ չեն տալիս լճին, մեծ վտանգի տակ են դնում վերջինիս գոյությունը: Լիճը գտնվում է Հայկական լեռնաշխարհի հյուսիս-արևելյան մասում՝ ծովի մակարդակից 1900 մետր բարձրության վրա:

Լճի ջուրը սկսել է կեղտոտվել, որին նպաստում են մի քանի գործոններ՝ հանքարոյունաբերություն, կոյուղաջրեր, ափամերձ անտառների ջրածածկում, ջրի մակարդակի տատանումներ, ձկնապաշարի ոչնչացում:

Սկսած 30-ական թվականներից երկրի էներգետիկ կարիքները հոգալու, Սևան-Հրազդան ՀԷԿ-երի կասկադը ջրով ապահովելու և ոռոգովի հողատարածքները ընդլայնելու նպատակով Հրազդան գետի միջոցով սկսվեց ջրի լրացուցիչ չափաքանակի բացթողում, որի արդյունքում լճի մակարդակը իջավ 20.2 մ-ով:

Լճի Էկոհամակարգի վերականգման և պահպանման նպատակով ձեռնարկվեցին մի շարք մեծածավալ միջոցառումներ: Որոշվեց լճի մակարդակը բարձրացնել 6,5 մ: Կառուցվեցին Արփա-Սևան, ապա Որոտան-Արփա ջրատար թունելները: Հիմնականում 2002 թվականից սկսած կրճատվեցին ջրբացթողումների ծավալները: Արդյունքում լճի մակարդակը մոտ 3,5 մ բարձրացավ: Սակայն ներկայումս շարունակում է խախտված մնալ լճի բնական Էկոհավասարակշռությունը, այն գտնվում է անկայուն վիճակում:

Ջրի մակարդակի իջեցումը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում լճի ճահճացման համար: Լճի ճահճացումը դանդաղեցնելու գործում մեծ դեր է խաղում նրա հատակին գտնվող 4C աստիճան հաստատուն ջերմաստիճան ունեցող ջրային շերտը: Այս շերտը թույլ չի տալիս, որ տիղմը խառնվի լճին, բայց, քանի որ, լճի ծավալը օրեցօր նվազում է, ապա խախտվում է նաեւ այս շերտի գործառույթները: Այս ամենը, իհարկե, չմնաց անհետեւանք. լճի ջուրը սկսեց պատվել կապտականաչ ջրիմուռներով:

Այդ ջրիմուռները վնասում են ոչ միայն լճին, այլևեւ մեծ վտանգ են ներկայացնում մարդկանց համար: Կապտականաչները կարող են արտադրել տոքսիններ, որոնք ազդում են մարդկանց առողջության վրա:

Սեւանա լճում փոխվել է ջրի որակը: Այս փոփոխության պատճառ է դարձել կենցաղային և արտադրական թափոնները, գյուղատնտեսական գործոններությունը: Դրա հետեւանքով առաջացել են աղբի կուտակման բազմաթիվ վայրեր: Մարդիկ աղբը թափում են գետերի ու առուների հունների մեջ: Հաճախակի են նաեւ ուղղակի արտանետումները լճի մեջ:

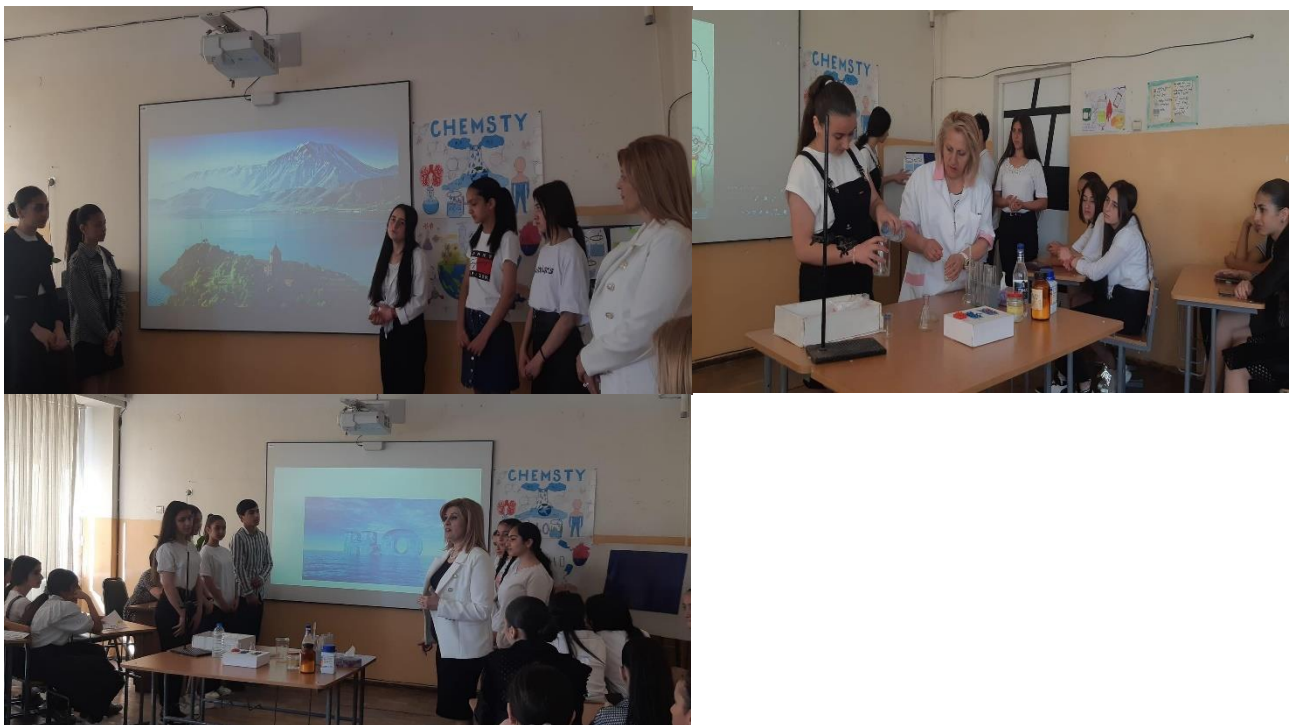
Լճի մակարդակի իջեցումից հետո խախտվեց նաև գազային ռեժիմը, պակասեց թթվածնի քանակը, որը և իր հերթին անդրադարձավ կենդանական և բուսական աշխարհի վրա:

Ըստ որոշ փորձագիտական գնահատականների՝ մինչև 2050 թ.-ը Հայաստանի ջրային

պաշարները կնվազեն 20-25%-ով՝ կապված կլիմայի փոփոխության և տեղումների նվազման հետ:

Այսպիսով, Հայաստանի տարածքում գոյություն ունեցող 70 մլրդ մետր խորանարդ ջուրը օգտագործման ներկա մակարդակով եւ տեխնոլոգիաներով «բավարարում» է ժողովրդիկ ենցադի եւ արտադրության բոլոր պահանջները՝ միաժամանակ ապահովելով գետերի եւ ավազանների ինքնամաքումն ու էկոլոգիական վիճակը: Եւ եթե այս ջրերը օգտագործվե ն ինսայողաբար եւ նպատակային կերպով, ապա անհանգստություն չէր առաջանա այդ կե նսական ռեսուրսի վերարտադրության նկատմամբ, եւ Հայաստանը այս տեսանկյունից կի ամարվեր աշխարհի ամենաբարենպաստ վիճակում գտնվող երկրներից մեկը: Սակայն պ ատկերն այլ է: Ըստ վերջերս Երեւանում կատարված ուսումնասիրությունների մայրաքաղ աք մտնող խմելու ջրի 77 %-

ը կորչում է: Բնակչության թիվը արագ է աճում, դրան զուգընթաց ջրի պահանջարկը աճո մ է: Որքան մարդիկ զարգանում են, որքան ավելի շատ գործարաններ են կառուցվում, այն քան ջրի պահանջարկը մեծանում է: Ինչպես բոլորս գիտենք ջուրը վերականգնվող ռեսուր ս է: Ջուրը միայն քանակապես է վերականգնվում, իսկ որակապես սպառվում է, այն էլ այն քան մեշ քանակությամբ, որ ուղղակի ապշեցուցիչ է: Յուրաքանչյուրս ջուրը անխնա կեր պով ենք օգտագործում, չմտածելով այն մասին, թե որքան կարևոր է այն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նախագծային աշխատանքի իրականացման շրջանակներում սովորողները կուսումնասիրեն ջրի շրջապտույտը բնության մեջ, ջրի քիմիական և ֆիզիկական հատկությունները, ջրի՝ որպես լուծիչ հանդես գալու հատկությունները, ջրի մաքրման եղանակները: Բնության գրկում կհետազոտեն տարբեր ջրերի հատկությունները և հետագա փորձերի համար բնությունից կհավաքագրեն ջրի մի քանի նմուշներ՝ արտեզյան ջուր, բնական պայմաններում կեղտոտված ջուր, ինչպես նաև թորած ջուր: Սովորողները դասարանում բնական եղանակով աղտոտված ջուրը կմաքրեն գոլորշիացման միջոցով:

Եվ վերջում, համադրելով իրենց ուսումնասիրությունները՝ հանդես կգան ավարտական աշխատանքով: Սովորողները նախագծային աշխատանքի շրջանակներում կարող են կազմել հետազոտական աշխատանք, տեսահոլովակ, տեսասահիկ:

Նախագծային աշխատանքը սովորողներին ուսումնառության մեջ ներգրավելու և նրանց հետաքրքրությունը խթանելու շատ արդյունավետ միջոց է և օգնում է ձևավորել չափազանց կարևոր գործնական կարողություններ և հմտություններ՝ աշակերտների ինքնուրույն մատծողության զարգացմանը, սովորել սովորելու կարողությանը, աշակերտների միջև փոխադարձ ճիշտ հարաբերությունների ձևավորմանը: Այս և բազմազան հմտությունների օգտագործում ենք ուսումնառության գործընթացում այն դարձնելով արդյունավետ:

Նախագծային աշխատանքը լայն հնարավորություններ է ստեղծում միջառարկայական կապերի ստեղծման համար, ուստի խրախուսելի է, որ ուսուցիչն անընդհատ փնտրի նորարարություններ՝ նպաստելով սովորողների համակողմանի զարգացմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ա. Շագաֆյան Նախագծային ուսուցում, (Կրթությունն ամենուր և բոլորին):
2. Վիքիպեդիա՝ ազատ հանրագիտարան
3. Սահակյան Լ.Ա. Քիմիա, Ուսուցիչների ձերնարկ հանրակրթական դպրոցի 7-9րդ դասարանների համար Սահակյան Լ.Ա. ,Ռ.Յ.Յովսեփյան,Ս.Ն.Նավասարդյան
4. Կ.Գ.Ավետիսյան,Եր.,Արևիկ, 2007